

Eligiusz Małolepszy, Ryszard Janas

GRY SPORTOWE W CZĘSTOCHOWIE W OKRESIE II RZECZYPOSPOLITEJ (zarys problematyki)

Gry sportowe na ziemiach polskich pojawiły się w okresie I i II dekady XX wieku¹. Upowszechnienie i rozwój gier sportowych nastąpił w Polsce w latach międzywojennych.

Znaczące zmiany w tej grupie dyscyplin sportu zaszły w okresie dwudziestolecia międzywojennego również w Częstochowie. Inicjatorem gier sportowych w Częstochowie były szkolne drużyny sportowe. W rozegranym w 1925 r. turnieju międzyszkolnym piłki koszykowej mężczyzn zwyciężyła drużyna I Gimnazjum Państwowego wygrywając z reprezentacjami Szkoły Handlowej oraz Seminarium Nauczycielskiego². Opiekunem i nauczycielem wychowania fizycznego w I Gimnazjum Państwowym był Julian Lewandowski. J.Lewandowski został w 1925 r. naczelnikiem okręgu częstochowskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” (TG „Sokół”), czyli osobą odpowiedzialną za stan wychowania fizycznego w tej organizacji. Ponadto, J.Lewandowski kierował w latach dwudziestych Sekcją Nauczycieli Wychowania Fizycznego. O roli jaką odgrywał J.Lewandowski w częstochowskim wychowaniu fizycznym i sporcie pisze ogólnopolskie czasopismo „Stadion” w majowym numerze z 1925 r.: „w pierwszym rzędzie należy się uznanie profesorowi Lewandowskiemu za rozpowszechnienie tego pięknego sportu (piłka koszykowa – dopełnienie autorów),

¹ J.Płaczek, „Działalność Polskiego Związku Gier Sportowych w okresie międzywojennym”, w: Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce, (red.) L.Szymańskiego, Wrocław 1993, s. 113.

² „Stadion”, nr 20 z 14. 05. 1925 r.; Wyniki spotkań I Gimnazjum Państwowe – Szkoła Handlowa 27:0, I Gimnazjum Państwowe - Seminarium Nauczycielskie 6:1.

zupełnie nieznanego w Częstochowie³. Młodzież szkolna wykorzystywała do uprawiania gier sportowych boisko w Parku Staszica⁴.

Jak podaje J.Nowa kw „1925 r. Hufiec Miejski Związku Harcerstwa Polskiego (ZHP) zorganizował Harcerski Klub Sportowy (HKS)⁵. Prowadzono w nim sekcje piłki koszykowej i piłki siatkowej.

Gry sportowe znajdowały się w programie organizowanych od połowy lat dwudziestych (od 1927 r. zawody te przeprowadzane były przez Miejski Komitet Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego w Częstochowie) zawodów rozgrywanych w ramach "Świąt Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego". M.in. w 1928 r. drużyna piłki koszykowej Gimnazjum Związku Nauczycieli pokonała zespół II Gimnazjum Państwowego, zaś w 1934 r. w rozgrywkach szkół powszechnych piłki siatkowej drużyna harcerska Szkoły Powszechnej nr 17 pokonała zespół Szkoły Powszechnej nr 8⁶.

Na przełomie lat dwudziestych i trzydziestych zaczęły powstawać pierwsze sekcje gier sportowych przy częstochowskich klubach sportowych. W 1934 r. następujące kluby posiadały sekcje gier sportowych zarejestrowane w Krakowskim Okręgowym Związku Gier Sportowych: Klub Ogólno-Sportowy „Victoria”, Koło Sportowe „Brygada”, Częstochowski Klub Sportowy „Warta”, Klub Sportowy „Turyści”, Żydowskie Towarzystwo Gimnastyczno-Sportowe i Sekcja Gier Sportowych Straży Ogniovej⁷. Obok wymienionych klubów sekcje gier sportowych mogły być prowadzone przez inne kluby sportowe. Np. zgodę na przeprowadzanie ćwiczeń w zakresie piłki siatkowej i piłki koszykowej w Szkole Powszechnej nr 10 otrzymał Robotniczy Klub Sportowy „Skra”⁸.

Warto podkreślić, iż Polski Związek Gier Sportowych powstał w Warszawie w 1928 r. Niezmiernie ważnym elementem dla rozwoju gier sportowych w Częstochowie było powołanie w 1935 r. Kieleckiego Okręgowego Związku Gier Sportowych (KOZGS)⁹. Okręgowy związek, jak pisze Henryk Rechowicz "(...)

³ Tamże.

⁴ Archiwum Państwowe w Częstochowie (APCz), Akta Magistratu miasta Częstochowy (AMmCz), sygn. 6025, *Boisko Miejskie*, pismo Sekcji Nauczycielskiej Wychowania Fizycznego do Magistratu miasta Częstochowy z 4. 04. 1925 r.

⁵ J.Nowak, *Ruch sportowy w Częstochowie w latach 1887-1939*, (praca doktorska), AWF Wrocław 1973, s. 99.

⁶ APCz, AMmCz., sygn. 7576, MKWF i PW, wyniki zawodów święta Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego, bp.; sygn. 7758, Sprawy MKWF i PW, protokół rozdania nagród w Szkole Powszechnej nr 17 w dniu 3. 06. 1934 r. na święcie WF i PW, bp.

⁷ *Rocznik Sportowy*, Warszawa 1934, s. 449-450.

⁸ APCz, AMmCz., sygn. 7623, pismo RKS „SKRA” do Magistratu miasta Częstochowy z 19. 03. 1929 r., bp.

⁹ J.Płaczek, op. cit., s. 121.

był organem wykonawczym polskiego związku sportowego na obszarze działania i opierał się na statucie związku (...). Okręgowe związki wydawały postanowienia i instrukcje ustalające zasady uprawiania dyscypliny sportowej w okręgu, dbały o sprzęt, obiekty sportowe, przestrzeganie zasad amatorstwa, popularyzację (...)"¹⁰. Okręgowy związek nadzorował działalność klubów i towarzystw sportowych. W II połowie lat trzydziestych w ramach okręgu kieleckiego został powołany częstochowski podokręg gier sportowych¹¹.

W latach 1929 - 1934 wybudowano w Częstochowie nowoczesny wówczas obiekt sportowy „Ognisko Obrony Niepodległości”. W budynku tym m.in. mieściła się sala do gier sportowych. Z sali tej korzystały kluby częstochowskie prowadzące sekcje gier sportowych. Niektóre z nich, mające możliwości finansowe budowały własne boiska do gier sportowych, jak np. KOS „Victoria”¹².

Z klubów częstochowskich najsilniejsze sekcje gier sportowych posiadały: KS „Brygada” i KOS „Victoria”. Sekcję gier sportowych w KS „Brygada” założono w 1931 r.¹³ Drużynę piłki siatkowej kobiet prowadził Władysław Szor. Jednym z jej największych sukcesów było zajęcie I miejsca w zawodach „Święta Wychowania Fizycznego i Przynsposobienia Wojskowego” w Częstochowie w 1934 r.¹⁴ W zespole tym występowały m.in.; Eleonora Chmurowa, Anda Barnećówna, Janina Zaniewska, Genowefa Plucikówna, Barbara Dymowiczówna, Jadwiga Jełowicka i Znamierowska. Męską drużynę piłki siatkowej, jak podaje J.Nowak reprezentowali: „(...) B.Głęb, Głowacki, Jałowiecki, W.Lisek, Łempicki, Sereďnicki, J.Smelczyński i J.Szymkowiak (...)”¹⁵. Koszykarze „Brygady” w 1939 r. wygrali rozgrywki podokręgu częstochowskiego, pokonując m.in. Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” Częstochowa, Wojskowy Klub Sportowy Częstochowa i KOS „Victoria”. Zdobyli mistrzostwo okręgu kieleckiego, dwu-

¹⁰ H.Rechowicz, *Polska kultura fizyczna na Śląsku Górnym i Cieszyńskim do 1934 r.*, Katowice 1991. s. 88-89.

¹¹ E.Małolepszy, *Kultura fizyczna i przysposobienie wojskowe w Częstochowie i powiecie częstochowskim w latach 1918-1939*, Częstochowa 1996, s. 18; J.Wróbel, M.Wójcik, *70 lat Częstochowskiego Klubu Sportowego „Budowlani”*, Częstochowa 1992, s. 32; Jak podaje J.Płaczek, „(...) w dniu 5 kwietnia 1936 r. Walne Zgromadzenie Polskiego Związku Gier Sportowych podjęło uchwałę o zmianie nazwy na Polski Związek Piłki Ręcznej (...)”; Częstochowa i powiat częstochowski w okresie II Rzeczypospolitej wchodziły w skład województwa kieleckiego.

¹² APCz, AMmCz, sygn. 5653, Dzierżawa KOS „Victoria”, pismo KOS „Victoria”, do Zarządu Miejskiego w Częstochowie z 7. 01. 1937 r., s. 8.

¹³ Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Kielcach (WAPK), Urząd Wojewódzki Kielecki (UWK), sygn. 3650, Kluby, stowarzyszenia sportowe, statut KS „Brygada”, bp.; J.Nowak, op. cit., s. 293-296; J.Wróbel, M.Wójcik, op. cit., s. 32-33.

¹⁴ APCz, AMmCz, sygn. 7758, Sprawy MKWFiPW, protokół MKWFiPW z rozdania nagród za zawody sportowe „święta WFiPW” w Częstochowie w dniu 3. 06. 1934 r., bp.

¹⁵ J.Nowak, op. cit., s. 294-295.

krotnie wygrywając z „Concordią” Piotrków Trybunalski. W rozgrywkach międzyokręgowych ulegli „Cracovii” oraz drużynie Kolejowego Przystosobienia Wojskowego z Katowic.

KOS „Victoria” prowadził żeńską i męską drużynę piłki siatkowej oraz drużynę piłki koszykowej mężczyzn. Największy sukces odnieśli koszykarze. W 1936 r. zdobyli tytuł mistrza okręgu kieleckiego, zwyciężając w decydujących meczach z zespołem WKS 25 pp. z Piotrkowa Trybunalskiego¹⁶.

Gry sportowe uprawiano w częstochowskich oddziałach Katolickich Stowarzyszeń Młodzieży Męskiej i Żeńskiej (KSMMiŻ). W 1937 r. na terenie Diecezji Częstochowskiej gry sportowe uprawiało 1245 członków KSMM i 1068 członkiń KSMŻ¹⁷. W rozgrywanych rokrocznie (w latach trzydziestych) zawodach diecezjalnych, drużyny gier sportowych z Częstochowy odnosiły sukcesy. W zawodach przeprowadzonych w sierpniu 1937 r., drużyna III oddziału KSM przy parafii św. Rocha wygrała rywalizację w piłce siatkowej i w piłce koszykowej. Natomiast siatkarki IV oddziału KSMŻ zaliczane były w II połowie lat trzydziestych do najlepszych zespołów w województwie kieleckim. Ponadto gry sportowe znajdowały się w programie obozów i kursów wychowania fizycznego organizowanych przez KSM Diecezji Częstochowskiej.

Inicjatywę w kierunku popularyzacji i upowszechniania gier sportowych wykazywał Miejski Komitet Wychowania Fizycznego i Przystosobienia Wojskowego (MKWFiPW) w Częstochowie. Gry sportowe były jednym z przedmiotów praktycznych obecnych w programach kursów instruktorskich wychowania fizycznego (organizowanych przez MKWFiPW), a także np. w 1935 r. w Częstochowie w ramach uroczystości „zakończenia 4-o miesięcznych kursów Przodownic i Przodowników Wychowania Fizycznego” zorganizowano pokaz gry w piłkę siatkową¹⁸.

Oprócz wymienionych wcześniej klubów i towarzystw, sekcje gier sportowych w II połowie lat trzydziestych prowadziły następujące kluby i towarzystwa: RKS „Skra”, Robotniczy Klub Sportowy „Raków”, Żydowskie Stowarzyszenie Gimnastyczno-Sportowe „Maccabi”, Klub Kulturalno-Sportowy „Częstochowianka”, Klub Kulturalno-Sportowy „Stradom”, Związek Strzelecki¹⁹.

¹⁶ Centralne Archiwum Wojskowe (CAW), Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przystosobienia Wojskowego z (PUWFiPW), sygn. 130069164, Korespondencje i sprawozdania z działalności dotyczące międzyszkolnych zawodów sportowych, stowarzyszeń sportowych, statuty klubów sportowych 1937, sprawozdanie z działalności KOS „Victoria” za 1936 r., bp.

¹⁷ „Czyn Katolicki”, nr 5 z 1938 r.; E.Małolepszy, op. cit., ss. 100-103.

¹⁸ APCZ, AMmCz, sygn. 7782, Sprawy MKWFiPW, pismo MKWFiPW w Częstochowie z dnia 29. 03. 1935 r., bp.

¹⁹ E.Małolepszy, op. cit., ss. 61-78.

Gry sportowe uprawiano również w powiecie częstochowskim (poza Częstochową). Sekcje gier sportowych prowadził Klub Kulturalno-Sportowy „Błękitni” Aniołów oraz oddziały Związku Strzeleckiego. M.in. w zawodach piłki koszykowej, zorganizowanych z okazji „Powiatowego Święta Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego” w 1938 r. I miejsce zajęła drużyna Związku Strzeleckiego z Kamienicy Polskiej²⁰.

W podsumowaniu należy stwierdzić, iż stosunkowo największy rozwój i upowszechnienie gier sportowych w Częstochowie nastąpiło w II połowie lat trzydziestych. Dużą rolę odegrało powołanie KOZGS (a w jego ramach podokręgu częstochowskiego). Drugim czynnikiem był wzrost klubów i towarzystw, w których prowadzono sekcje gier sportowych.

SUMMARY

Eligiusz Matolepszy, Ryszard Janas

SPORTS GAMES IN CZĘSTOCHOWA AT THE TIME OF THE IIND COMMONWEALTH OF POLAND (AN OUTLINE OF PROBLEMS)

Popularization of sports games in Częstochowa was begun at the end of the first half of the twenties of the XXth century by school sports teams. At the turn of the 20s and 30s, sports games sections were organized in most Częstochowa sports clubs. The second half of the 30s was the time of the most rapid development and popularization of team games in Czestochowa.

²⁰ „Niedziela”, nr 31 z 31. 07. 1938 r.